

PRISOUZENÍ ČESKOSLOVENSKU, 100 LET OD PŘIPOJENÍ HATÍ A PÍŠTĚ¹

Jiří Neminář

Jiří Neminář: Becoming Part of Czechoslovakia, 100 Years since the Annexation of Hat' and Pišť

In 1923, Czechoslovakia expanded its territory by two Upper Silesian municipalities. These were disputed villages that were crossed by the straight line established by the Versailles Peace Treaty, and, therefore, were not annexed at the same time during the occupation of the Hlučín region in February 1920. The study deals with the reasons that led to their annexation, and describes the international debates and the actual course of occupation. The study is primarily based on diplomatic documents stored in the Archive of the Ministry of Foreign Affairs and on the legacy of German activist Reinhold Weigel.

Key Words: *Delimitation, Boundary Commission, Upper Silesia, Hlučínsko Region, Hat', Pišť, Ovsíště, Henri Le Rond*

Severní hranice dnešního Moravskoslezského kraje se může náhodnému pozorovateli zdát nepřiměřeně komplikovaná. K jejím typickým rysům patří množství výběžků, které se zařezávají do polského nebo českého území. Dobře je to patrné na dnešním Hlučínsku, kde dominuje appendix se Sudicemi a Třebomí, nikoliv nepodobný skrčenému prstu. Nedaleko od něj obklopuje menší výběžek ze tří stran Pišť, a ještě dále na východ se naopak Polsko až po Bohumín zakusuje do českého území. Státní hranice zde dokonce v jednom místě prochází silnicí a chce se věřit, že takto vede od nepaměti. Když náhodný pozorovatel projíždí Hatí, která plynule přechází v Rudyszwald, snadno postřehne, že překročil hranici státu. Prozradí mu to sloupy elektrického vedení, prefabrikované ploty nebo autobusové zastávky. Také domy na polské straně vypadají jinak, zejména ty, jež pocházejí z éry státního socialismu. Přitom na mapě z roku 1900 by dotyčný pozorovatel nějakou hranici hledal marně, a kdyby si prohlédl dobové snímky, musel by konstatovat, že vesnice se navzájem až nápadně podobají. Možná by se podobaly i dnes, kdyby je po první světové válce neoddělila nová státní hranice. Stačilo však několik málo desetiletí a došlo zde k proměně paměti i krajiny.

Ta byla nenávratně převrstvena působením státní moci, respektive odlišných estetických návyků. Změnilo se také myšlení obyvatel, neboť státní hranice v jejich představách vytvořila takřka nepřekročitelnou bariéru – svět se pro ně odvíjel na sever nebo na jih, podle toho, který stát obývali. Především zde ale nastaly doslova laboratorní podmínky pro působení nacionalismu na identitu. Na začátku „experimentu“ se okolí Hlučína nacházelo na periférii Pruska a žili zde etnicky nevyhranění lidé hovořící archaickým dialektem češtiny. Jedním z článků Versailleské mírové smlouvy byl z tohoto území vyčleněn

1 Tato studie vznikla jako výstup projektu studentské grantové soutěže reg. č. SGS08/FF/2022 Československá společnost v první polovině 20. století, řešené v roce 2022 na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

zcela nový region, jehož severní hranice měla vzniknout podél uměle vedené čáry mezi městy Ketří a Bohumínem. Protože ale k vojenskému obsazení došlo dříve, než mohla proběhnout delimitace, vznikla zajímavá situace, kdy rozhraničovací komise následně rozhodla o připojení dalších tří obcí. Ty se v příštích letech staly předmětem mezistátního sporu, který byl definitivně vyřešen až v roce 1923. Metafora o laboratoři tedy v případě dotyčných vsí sedí dvojnásob. Na začátku se nacházely v naprosto totožné situaci, poté jedna zůstala v Německu a dvě připadly Československu. V roce 1923 by se většina obyvatel identifikovala coby Moravci a možná i Němci; dnes na jedné straně žijí Češi a na druhé Poláci, z nichž se určitá část identifikuje také se Slezanstvím. Jestliže budeme brát za výchozí bod připojení obcí, pak experiment probíhá již 100 let. Následující studie se pokusí představit genezi vytváření státní hranice na Hlučínsku a vysvětlit, proč došlo také k připojení Hati a Piště. Vzhledem k omezeným možnostem výzkumu bude studie téměř výlučně vycházet z československého nazírání.

Metodologická poznámka

Poskládat mozaiku vývoje debat nad formováním Hlučínska se ukázalo jako celkem komplikovaný úkol. Neexistují zápisy z jednání a celou problematiku lze tedy domýšlet pouze ze zpráv, hlášení, propozic, přepisů a telegramů. Všechny tyto dokumenty ovšem pocházejí z příslušných agend československé státní moci, což čtenáři vnucuje českou perspektivu. Okrajově lze samozřejmě přihlížet k dobovému tisku, ten je ale pro svou prvoplánovou selektivnost a předpojatost vhodný spíše pro jiné metodologické zpracování, jako je např. diskurzivní analýza. Noviny zde proto spíše objasňují některá „bílá místa“, o nichž oficiální agenda zarytě mlčí.

Při použití ryze pozitivistických metod se jistě dá dobrat k výslednému textu, který ale bude reflektovat pouze písemné dokumenty, jež podlely archivaci. Spousta sdělení se však nachází v nedochovaných (nebo možná na jiných místech deponovaných) dokumentech, na něž sledované prameny s většími či menšími náznaky odkazují, nemluví o pramenně nezachycených okolnostech. Je třeba reflektovat, že řada jednání mohla proběhnout neformálně, telefonicky, nebo že pisatelé úředních dokumentů z různých důvodů nechťeli nebo nemohli zaznamenat vše. Jejich pohled a vylíčení událostí tak do značné míry (de)formuje i způsob historikova nahlížení.

Průběh některých událostí se v dokumentech často zdá zmatený, nejasný a vyvolává řadu otázek, které by při důsledném sebeuplatňování znamenaly narušení srozumitelnosti vyprávění. Stejný problém vyplývá také z paralelního plynutí dějů. Politické dějiny (a nejen je) nelze líčit bez vyprávění a každý příběh musí nějakým způsobem respektovat zásadní chronologickou linku. Řadu vedlejších událostí či jevů proto nezbyvá než upozadit, nebo je zařadit po ukončení sledované myšlenky s vědomím narušení časové posloupnosti. Při sestavování příběhu jsem se také musel občas uchýlit k vývodům a domněnkám, jež nacházejí hojnější uplatnění spíše v historiografii starších období, kde se pramenů pohříchu nedostává.

Tomu ostatně odpovídá i zvolený slovník, který mnohdy přiznává argumentační nejistotu. Domnívám se, že v případech pramenné nouze je takový postup legitimní. Především proto, že nastíněné vylíčení příběhu vytváření hranic je jen jedním z možných. Nelze totiž popřít, že i přes veškeré snahy o objektivní nahlížení se na autorovi podepsal jak hlučinský původ, tak formování českým nacionalismem, jeho historiografií i prostředím.

Dobové pozadí

Geopolitické změny po ukončení první světové války postihly celou Evropu. Nejvíce se ale dotkly oblastí, kde se střetávaly územní požadavky více států, což byl i případ Horního Slezska. Vzhledem k jeho komplikované minulosti a etnické skladbě zde uplatňovalo své nároky jak Německo, kam většina rozlehlého regionu patřila, tak obnovené Polsko a nově vzniklé Československo, jež se nehodlalo spokojit s „dědictvím“ Rakouského Slezska. S úvahami nad územní expanzí do Horního Slezska se lze postupně setkat v textech nejvyšších politických špiček reprezentovaných Tomášem Garrigue Masarykem, Karlem Kramářem i Edvardem Benešem.² Státní moc se územními nároky v Horním Slezsku začala seriózně zabývat již v roce 1919 a nechala vypracovat varianty možného vedení nové státní hranice, stejně jako expertizy odůvodňující tyto požadavky. Mladý stát vedla snaha posunout své hranice co nejdále od zranitelné Moravské brány a zároveň získat rozvinutá průmyslová centra, nemluvě o bohatých ložiscích uhlí a soli.³

Na mírové konferenci se ovšem československé nároky střetly s územními ambicemi Polska.⁴ Veškeré požadavky pochopitelně narážely také na odpor Německé říše, která se nehodlala jen tak vzdát strategicky významného regionu. Z jednání nakonec vzešla dohoda o provedení plebiscitu, ve kterém by se obyvatelé Horního Slezska mohli vyslovit, zda si přejí zůstat součástí Německa, nebo být připojeni k Polsku. Ani Československo nemělo přijít zkrátka. Jeho zamýšlený územní zisk pojali pisatelé mírové smlouvy jako pás území vymezený na severu pomyslnou linií vedoucí zhruba od Rusína k Bohumínu.⁵ Měl tedy evidentně narovnat státní hranici a eliminovat výběžek osoblažské moravské enklávy. Vedení hranice nepřihlíželo k lokálním podmínkám, ale vyloženě demonstrovalo koloniální návyky tvůrců. Navíc se toto řešení ukázalo jako pohříchu polovičaté. Československo mělo získat úseky dvou německých okresů. Jenže z plebiscitního pásma byla vyčleněna pouze jižní část venkovského okresu Ratiboř, která měla na základě 83. článku mírové smlouvy automaticky připadnout Československu. Naproti tomu téměř polovinu okresu Hlubčice by mladá republika získala jen za předpokladu, že se tamní obyvatelé vysloví v plebiscitu pro Polsko. Referendum nakonec nedopadlo podle očekávání a Československu připadla

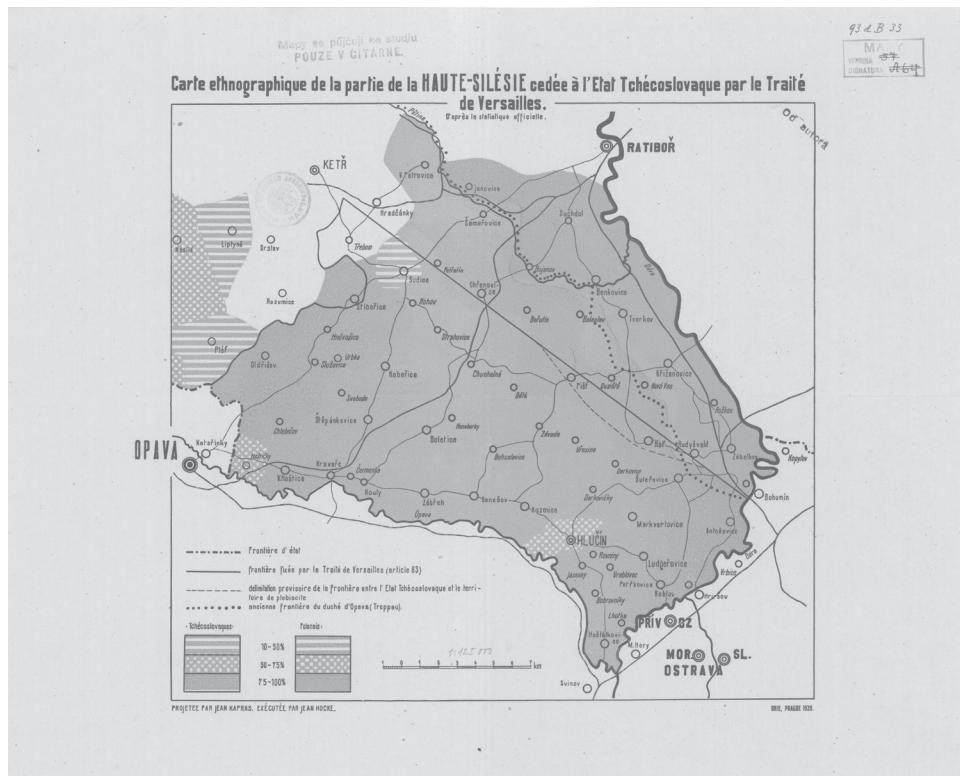
2 Milan MYŠKA, *Zápas Čechů o Hlučínsko (před rokem 1920)*, in: Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty, Praha 2000, s. 259–260.

3 Více viz Ondřej HERUDEK, *Územní nároky Československa na Hlubčicko a Ratibořsko v letech 1918–1948*, Masarykova univerzita, bakalářská práce. Brno 2015, s. 20–26; Jiří NEMINÁŘ, *Československé územní nároky v Horním Slezsku*, Hlučínsko 1, 2020, s. 11–13.

4 Blíže viz Guido HITZE, *Carl Ulitzka (1873–1953) oder Oberschlesien zwischen Weltkriegen*, Düsseldorf 2002, s. 204–207.

5 Článek 83 Versailleské smlouvy, dostupné z https://cs.wikisource.org/wiki/Versaillesk%C3%A1_smlouva#.C4.8C.C3.A1nek_83 [31. 10. 2022].

pouze východní část z předpokládaného územního zisku, což ve výsledku petrifikovalo geografickou podobu hlučínského regionu tak, jak ji známe dnes.⁶

Mapa zhotovená profesorem Janem Kaprasem přesně zobrazuje znění 83. článku mírové smlouvy, ale také jazykovou hranici a hranici středověkého opavského knížectví. (Mapová sbírka PpF UK)

Doposud se nepodařilo uspokojivě probádat, na základě jakých úvah padlo rozhodnutí, že československý územní zisk bude vymezen zcela uměle bez přihlédnutí k již existujícím správním hranicím a lokálním geomorfologickým podmínkám. Jisté je, že celá diskuse měla silně internacionální charakter, přičemž představy a požadavky jednotlivých států se od sebe výrazně lišily.⁷ Kromě zájmu o zisk Horního Slezska zde hrály svou roli také vzájemné vztahy mezi čelními představiteli velmocí a jejich jednotlivé doktríny. Nejvíce se v tomto směru projevila britská snaha o udržování rovnováhy na kontinentě.⁸

6 Blíže o formování Hlučínska viz Jiří NEMINÁŘ, *Zrod Hlučínska*, in: Jiří Neminář (ed.), *Hlučínsko 1920–2020*, Hlučín 2020, s. 20–47.

7 Jaroslav VALENTA, *Připojení Hlučínska k Československé republice*, Slezský sborník 58, č. 1, 1960, s. 8.

8 G. HITZE, *Carl Ulitzka*, s. 211–212.

V debatách se operovalo také s národnostním hlediskem, jež vycházelo z existence jazykové a etnografické skupiny *Moravců*. Proto se nabízí otázka, zdali se někdo vážně zabýval expertizami o dosahu užívání českého dialektu. Pokud by totiž v Paříži vnímali jazykovou hranici rigorózně, museli by tvůrci zaujmout jinačí stanovisko v případě obcí ležících v hlubčickém okrese, zatímco na jižním Ratibořsku by přinejmenším měli posunout výchozí bod dělicí linie z jihu na severovýchod od města Ketře, a stejně by při užití prosté čáry vynechali minimálně tři vesnice. Zdá se tedy, že na finálním vedením „osudové přímkou“ se podepsaly doposud neobjasněné tlaky, v jejichž zájmu bylo ponechat městečko Křenovice v plebiscitním území. Mírová smlouva totiž tuto obec explicitně jmenovala, že musí zůstat mimo oblast připojenou k Československu.⁹ Paradoxně právě Křenovice ale můžeme považovat za symbolické centrum „moravectví“.¹⁰ Za otázku také stojí, proč se v debatách nikdo výrazněji nezabýval možností, že by za podklad nárokovaného území mohla být považována pruská část olomoucké arcidiecéze, jejíž hranice snad jako jediná v této oblasti sahala svým stářím hluboko do středověku. A pokud by přiřčení teritoria pod církevní správou olomoucké kurie vnímala francouzská strana z nějakého důvodu jako nepřijatelné, nabízí se otázka, proč nebyla vzata za východisko alespoň oblast hlučínského děkanátu.

Mírová smlouva byla podepsána již v červnu 1919, ale k samotnému obsazení území došlo až po nabytí její platnosti a několika odkladech v únoru 1920. Protože definitivní hranici měla vytyčit až delimitační komise, bylo třeba stanovit, kam až smí československá armáda při obsazování zajít. Na počátku roku 1920 proto proběhlo několik jednání mezi generálním tajemníkem československé delegace Štefanem Osuským a francouzským generálem Henri Le Rondem, který představoval hlavního francouzského experta na hornoslezskou problematiku, díky čemuž se stal předsedou plebiscitní komise pro Horní Slezsko. Zatímco Osuský se pokoušel posunout hranici co nejvíce na sever (prozíravě přitom tvrdil, že se nejedná o budoucí hranici státní, nýbrž o rozsah plebiscitního území), Le Rond tuto snahu zhatil prostým narýsováním čáry přesně podle znění 83. článku mírové smlouvy. Tím Osuskému dokázal, že řada jím jmenovaných obcí již leží nad přímkou, a tedy mimo přidělené území. Přesto generální tajemník trval na svém původním návrhu. Le Rond tedy souhlasil, že by předběžná hranice mohla probíhat alespoň podél severní části katastrů Rudyšvaldu, Hati a Ovsíšť. Zkusmo tuto úvahu zakreslil do mapy, ale pak ji zavrhnul, protože by se hranice u Píště příliš propadla na jih. Oba se nakonec dohodli na tom, že předběžná hranice povede po jižní hraně katastrů uvedených obcí a že tato plebiscitní hranice nikterak nepřejudikuje budoucí hranici státní.¹¹

9 Článek 83 Versailleské smlouvy, dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Versaillesk%C3%A1_smlouva#.C4.8C.C3.A1nek_83 [31. 10. 2022].

10 Kromě dobových zmínek možná nejlépe dokládá myšlenkové ukotvení obyvatel Křenovic zdejší farní kostel zasvěcený svatému Václavu, který byl postaven mezi lety 1914–1915 v neobarokním slohu. Jedná se o zcela ojedinělou novostavbu, přihlédneme-li k faktu, že v regionu tehdy dominovala cihlová neogotika, jež odrážela také nacionální postoje zadavatelů. Za zmínku ovšem stojí rovněž skutečnost, že v dnešních Krzanowicích se i na počátku 21. století zdejší věřící stále modlí růženec v moravském nářečí.

11 Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV), fond Mírová konference v Paříži, kart. 51, Zpráva Štefa-

Vytváření hranice

Ve středu 4. února 1920 došlo ke skutečnému obsazení území a brzy začala pracovat i delimitační komise, která sestávala ze zástupců Francie, Velké Británie, Itálie, Japonska, Československa a Polska. Předpokládalo se totiž, že v plánovaném plebiscitu zvítězí právě Polsko a stane se tak v této oblasti sousedícím státem. Většina členů komise vnímala znění 83. článku spíše návodně a stanovenou linii chápala coby pomyslný pás, v jehož rámci má novou hranici stanovit, jak jí to konec konců ukládala mírová smlouva. Dokonce i polský zástupce byl ochoten akceptovat geomorfologické zákonitosti, které v konečném důsledku nevyznívaly právě ve prospěch jeho státu. Již 21. února 1920 se komise jednohlasně usnesla, že k Československu bude připojena obec Hať. Zdá se, že nejspíše v této chvíli spustil československý komisař podplukovník Jaromír Špaček vlastní diplomatickou hru, do níž byl nějakým způsobem zapojen také slezský zemský prezident Josef Šrámek. S dvoudenním zpožděním oba pánové informovali ministra zahraničí a požadovali po něm kladné stanovisko k okamžitému obsazení obce.¹² Bezodkladná „okupace“ měla zabezpečit klidný průběh osazování mezníků, ale především zde měl vzniknout precedens pro všechna následující rozhodnutí o připojení obcí.

Edvard Beneš ještě téhož dne souhlasil, ale k vojenskému obsazení nakonec nedošlo. Velitel opavské pěší divize plukovník Émile-Henri-Charles Marty se totiž obával případné diplomatické dohry a požadoval rozkaz od samotného náčelníka hlavního štábu generála Pellé.¹³ Ten se telefonicky dohodl s ministrem zahraničí, že případné obsazení Hati bude provedeno až po konzultaci s Plebiscitní komisí pro Horní Slezsko.¹⁴ Díky tomu se celá záležitost ocitla na stole generála Le Ronda. Mezitím proběhlo v Opavě setkání zemského prezidenta a velitele tamní divize s předsedou delimitační komise francouzským podplukovníkem Ufflerem. Ten vysvětlil, že komise nehodlá oficiálně sdělovat každé jednotlivé usnesení a že ministerstvu zahraničí, stejně jako generálu Le Rondovi budou rozhodnutí komise směřována souborně. Celou záležitost považoval předseda komise za soukromou akci Jaromíra Špačka, což do budoucna zapříčinilo nejen jistou obezřetnost ministerstva, ale také poznamenalo vztahy mezi oběma podplukovníky. Jaromír Špaček se naopak utvrdil, že jeho postup byl správný, neboť při delimitaci docházelo k různým incidentům, ba dokonce k ohrožení životů. Již v půlce března proto opět požadoval obsazení vesnic.¹⁵

Členové delimitační komise se v průběhu března usnesli, že k Československu případnou Hradčánky, Křenovice, Petřatín, Píšť, Ovsíště a Hať. Československý komisař

---

na Osuského Edvardu Benešovi z 12. ledna 1920 a DISPOSITIONS concernant la délimitation provisoire de la frontière entre le territoire de plebiscite de Haute-Silésie.

12 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Hughesogram ze dne 23. 2. 1920.

13 Je pravděpodobné, že požadavek na vojenské obsazení dostala opavská divize od zemského prezidenta Josefa Šrámka, na každý pád se tak dělo pod plnou záštitou Edvarda Beneše.

14 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, poznámky na zadní straně Hughesogramu ze dne 26. 2. 1920.

15 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, čj. 7142, příloha č. 1.

požadoval ještě připojení Bořutína, ale narazil na nesouhlas svého polského protějška. Skutečný problém ovšem spočíval v přináležitosti Křenovic, které mírová smlouva explicitně z připojeného území vyjímala. Většina členů se nicméně shodla na tom, že i takové rozhodnutí spadá do jejich pravomoci. Československý komisař Jaromír Špaček to shrnul následovně: „*Domnívali jsme se totiž, že ohraničovací komisi bude možno změnit hraniční čáru, formovanou v mírové smlouvě velmi povšechně, tak, aby respektovala více požadavky hranice přirozené, jednoduché, dle možnosti národopisné i historické a aby současně přihlížela co nejlépe k oprávněným požadavkům života hospodářského i stávající hranici správně.*“¹⁶

Přesto se komise rozhodla konzultovat svůj postup s mírovou konferencí a shodou okolností s ním při svém výjezdu do Opolí obeznámila také samotného generála Le Ronda. Ten zareagoval podrážděně a zcela v rozporu s usnesením, na kterém se dříve dohodl se Štefanem Osuským. Generál „*odkázal komisi, aby pokládala svůj úkol jenom za technický, vytýčila hranici ve skutečnosti tak, jak ji mírová smlouva přesně označuje a neopovažovala se ani ptáti se obyvatelstva, ani měniti bez dotazu jeho trasu mírové smlouvy přihlížením k okolnostem.*“¹⁷ V širším kontextu se Le Rondova reakce nemusí zdát překvapivá. Generál se vyznačoval silnými propolskými sympatiemi a byl ochoten udělat maximum pro polské vítězství v plebiscitu.¹⁸ Marginální československé snahy pouze komplikovaly již dost ožehavou a neřídká brizantní situaci. Svým zásahem každopádně vrátil veškeré snahy o logické a pokud možno přirozené vedení hranice na začátek. Pokud by jeho slova měla být brána zcela vážně, pak by to znamenalo vést hranici také intravilánem. To samozřejmě nebylo myslitelné, nicméně v konečném důsledku demiurg Le Rond nasměřoval jednání ke sporu o přináležitost vesnic, jejichž katastrofy zmíněná přímka protínala.

Přesto českoslovenští zástupci v rozhraničovací komisi po určitou dobu usilovali také o uznání připojení Křenovic, nicméně ministerstvo zahraničí tuto iniciativu důsledně potlačilo, protože se obávalo jakýchkoliv revizí mírových smluv.¹⁹ Nehodlalo totiž kvůli pochybnému územnímu rozšíření riskovat ztrátu celého teritoria. Definitivní hranice tedy nakonec byla stanovena podél severní hranice katastrů Třebomi, Sudic, Rohova, Strahovic, Chuchelné, Píště, Ovisiř, Hati a Šilheřovic, což pro Československo přeci jen znamenalo územní zisk tří vesnic. Protože toto rozhodnutí vyčleňovalo dané obce z plebiscitního území, což nadále jitřilo již dost vyhocené společenské nálady, požadovala československá strana co nejrychlejší osazení hraničních kamenů a obsazení československým vojskem.²⁰ Sám ministr zahraničí Edvard Beneš nehodlal ponechat nic náhodě a okamžitě zaslal mírové konferenci nótu s žádostí o povolení obsazení daných obcí.²¹

16 Tamtéž, kart. 52, čj. 331, Zpráva o dosavadním jednání a příslušné návrhy, s. 2.

17 Tamtéž.

18 G. HITZE, *Carl Ulitzka*, s. 214.

19 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, čj. 308, Stanovení hranic na Ratibořsku.

20 Tamtéž, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, nenadepsáno.

21 Tamtéž, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, Telegramy Edvarda Beneše Viktoru Novákovi do Paříže ze dne 18. 6. 1920 a 19. 6. 1920.

Průběh státní hranice v okolí Píště a Hať v letech 1920–1923. (AMZV)

Konference velvyslanců československý požadavek nejprve schválila, ale již 9. července jej anulovala s odůvodněním, že do vykonání plebiscitu má vytýčená hranice pouze provizorní povahu.²² Pokud se stane severním sousedem Polsko, zůstane rozhodnutí delimitační komise v platnosti, pakliže na jeho místě bude stát Německo, musí se hranice podrobit revizi a komise musí vzít na zřetel připomínky německé vlády.²³ Tím byla delimitace pro tento úsek hranic prozatím ukončena. Sporné obce Píšť, Hať a Ovišovice se však ocitly v pozoruhodné situaci. Delimitační komise je formálně přiřčena k Československu, což stvrdila vymezníkováním nové hranice, správu zde však i nadále vykonávali němečtí úředníci, byť pod kuratelou Mezispojenecké vládní a plebiscitní komise. Zároveň ale bylo

22 Tamtéž, kart. 52, čj. 1812/1920, Hlučínsko, přivtělení k česlov. republice; fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Výtah z hugesogramu s Paříží dne 27. VII.

23 Tamtéž, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Protokol o poradě stálé meziministerské komise, s. 2.

zapovězeno, aby v těchto obcích rovněž proběhl plebiscit. Nastala tak vcelku paradoxní situace, kdy představitelé mocností odepřeli místním obyvatelům právo svobodné volby, ale zároveň zpochybnili rozhodnutí delimitační komise, jež deklarovala mírová smlouva.

Žádosti o vojenské obsazení vesnic přicházely v průběhu roku 1920 na ministerstvo zahraničí s železnou pravidelností. Jakkoliv tato sisyfovská snaha může vyznívat absurdně, domnívám se, že českoslovenští zástupci v delimitační komisi podléhali zoufalství a bezmoci. Neustále se totiž potýkali s odporem místních obyvatel, který nezdědkou eskaloval v otevřené střety: „[...] dne 17. března byli moji techničtí úředníci při vztyčování hranic u Hradčánek /Ratsch/ ohroženi tlupou lidí seštvanou všenněmeckými agitátory, vyhrožováno jim sekýrami a ručními granáty, spíláno a slibováno, že všechny zasazené kolíky budou hned po jich odjezdu vytrhány. To se také tam i u Ovsíště a Hati stalo, a práce tam vykonaná je tudíž zničena.“²⁴ Československý komisař dokonce obdržel zprávu, že německé četnictvo se chystá zatknout dva členy československé delimitační komise při kontrole mezníků. Německý tisk také informoval o energickém formování domobrany v Hati. Tamní obyvatelé se údajně měli na příjezd automobilů s delegáty vyzbrojit cepy a vidlemi.²⁵

Hraniční kameny byly opakovaně poškozovány nebo dokonce vyhazovány do povětří: „Technici hlásí, že na hranici Pišť-Brutín [míněn Bořutín] našli dnes 5 kamenů roztráštěných dynamitem. Dle sdělení obyvatel jest zničených kamenů daleko více na hranici Dvůr-Voštice směrem Chuchelná. Kameny musí býti nahrazeny novými.“²⁶ „Hranečníky čís. 70 a 74 na říšské hranici na Hlučínsku mezi něm. obcí Bořutínem a čsl. obcí Chuchelnou byly začátkem července poškozeny, a to tím způsobem, že vrchní ze země vyčnívající části byly násilně uraženy. Šetřením bylo zjištěno, že podezřelí [...] čin pravděpodobně provedli [...] asi ručními granáty.“ Na každý pád se životy obyvatel dotyčných obcí znatelně proměnily. Nenadálý zájem mocností o zcela bezvýznamné vesnice kdesi na periferii Německa, stejně jako všudypřítomná nejistota ohledně dalších osudů silně působily na psychiku jednotlivců, a při vědomí důsledné medializace nelze vyloučit ani zákonitosti formování „davové psychózy“.

Máme k dispozici minimum pramenů, které by odrážely skutečné nálady obyvatel, protože oficiální zdroje z obou stran pochopitelně podléhají tendencím. Je nesporné, že většina občanů si změnu hranic nepřála. Ve všech vesnicích se proto uchýlovali k psaní stížností a oficiálních protestů, jež požadovaly zastání u ministerstva zahraničí, říšské vlády, ale také u Plebiscitní komise generála Le Ronda či Konference velvyslanců. Důležitou roli sehrávali v těchto iniciativách místní učitelé, přičemž hlavní *spiritus agens* byl agilní Reinhold Weigel a jeho spolek *Reichsverband heimatliebender Hultschiner*. Jemu náležela role inspirátora, koordinátora a většinou i mluvčího.

24 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, čj. 7142, příloha č. 1.

25 AMZV, kart. 52, čj. 7142, příloha č. 2, Selbsthilfe der Gemeinde Haatsch, přepis článku uveřejněného ve Schlesische Volkszeitung.

26 Tamtéž, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, nenadepsáno, zpráva Viktora Dvorského ministerstvu zahraničních věcí.

Na 18. června 1920 Weigel zorganizoval setkání představitelů obcí Hati, Piště a Ovsíšť s generálem Le Rondem, aby jej informovali o poměrech v obcích a původu tamních obyvatel. Generál měl přítomné ujistit, že rozhraničování má pouze prozatímní charakter a že konečné rozhodnutí připadne Konferenci velvyslanců. Poradil jim však, aby sepsali důrazné memorandum. Podle pisatele zprávy mělo Le Ronda pobavit, když mu vylíčili vytrhávání hraničních mezníků. „*Bezpochyby šlo rozpoznat, že prezident [míněn Le Rond] je protivníkem opavské mezinárodní rozhraničovací komise a obzvláště Československa,*“²⁷ charakterizoval následně svůj pocit Reinhold Weigel. Memorandum podali představitelé obcí do Le Rondových rukou již následujícího dne, což svědčí o tom, že celá akce byla dopředu pečlivě připravena.

Ve spise se operovalo především s linií, která vzešla z generálova jednání se Štefanem Osuským dne 12. ledna 1920. Na tomto základě se vcelku snadno daly rozporovat československé požadavky, protože přímka zela mījela Ovsíště a Hať s Pištěi protínala. V případě těchto dvou obcí se argumenty napnuly směrem k polnostem poskytujícím obživu zdejším obyvatelům. Úrodné lány se nacházely téměř výlučně na sever od obcí, a tedy za přímkou. Autoři připustili určitou možnost kompromisu, který by však v konečném důsledku poškodil kvalitu života a z geografického hlediska by nedával příliš smysl. Především se ale argumentovalo hospodářským propojením obcí s Ratiboří a hornoslezským průmyslem. Kromě zaměstnanosti autoři zmiňovali také zásobovací otázku. Podle jejich tvrzení měla zelenina vypěstovaná na haťských polích hrát důležitou roli pro vyživování Ratiboře i rybnického revíru. Za jeden z nejdůležitějších argumentů ovšem autoři označili jazykovou a národní příslušnost. Řeč obyvatel dotčených vesnic měla být směsicí polštiny a moravštiny, přičemž „*die polnische Sprache bei weitem überwiegt.*“²⁸ Měla to dokazovat i jména obyvatel, která se vyznačovala polským původem (*Sprachstämmen*). Němčinu lidé podle memoranda ovládali slovem i písmem plynule.

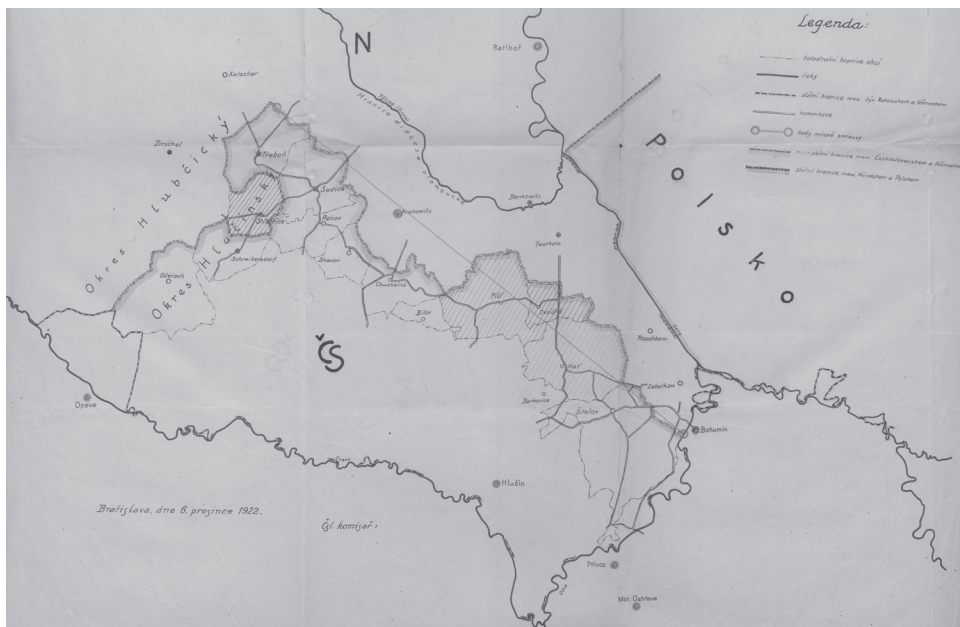
Memorandum se vyznačuje precizním strukturováním, stejně jako věcnou argumentací. Zároveň důmyslně instrumentalizuje zvolené argumenty s cílem prokázat nevýhodnost, ba nesmyslnost případného začlenění vesnic do Československa. Nejpozoruhodnější je ovšem zdůrazňování polského charakteru vesnic, o čemž mají svědčit polská jména i nářečí. Jako by autoři chtěli vzbudit dojem, že legitimní nárok na uvedené obce mají na rozdíl od Čechoslováků Poláci. Možná si od toho pisatelé memoranda slibovali zařazení obcí do plebiscitního území, kde chtěli zavdat dojmům, že by lidé v nezanedbatelné míře mohli hlasovat ve prospěch Polska. V každém případě je velmi pravděpodobné, že právě toto memorandum přimělo Konferenci velvyslanců změnit svůj názor. Ta totiž nejprve podpořila československé požadavky, ale již 9. července 1920 své rozhodnutí o obsazení dotčených vesnic anulovala. Nelze však vyloučit ani osobní intervenci Henriho Le Ronda v nejvyšších spojeneckých kruzích.

27 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond Reinhold Weigel, kart. 2, Unterredung mit dem Präsidenten der Interalliierten Plebiszitkommission für Oberschlesien General Le Rond am 18. Juni 1920 in Oppeln.

28 Tamtéž, kart. 2, An den Obersten Rat in Paris, Ratibor 19. Juni 1920.

Kromě deputací byla na jaře a v létě roku 1920 organizována i četná protestní shromáždění. Například v Ovsishtích uspořádali tamní obyvatelé demonstraci, které se podle německých zdrojů zúčastnilo 250 osob. Dokonce sestavili vlastní rezoluci, kterou měli odeslat delimitační i plebiscitní komisi a oběma ministerstvům zahraničí.²⁹ Za zmínku ovšem stojí, že oficiální protest zaslaný z Píště obsahuje také informace o pročeském naladění některých obyvatel. Signatáři se totiž striktně vymezují vůči „bezvýznamné menšině“, která vynaložila snahy připojit tuto obec k Hlučínsku. Kdyby se ovšem jednalo o bezvýznamnou menšinu, pak by pisatelé protestu neměli potřebu se vůči ní vymezovat. K protestu mělo být připojeno 803 podpisů z 920 osob oprávněných volit.³⁰

Nervozita ve třech sporných obcích ovšem neklesla ani po provedení plebiscitu v březnu 1921. V úterý 3. srpna 1921 opět přijal generál Le Rond deputaci zástupců obcí pod vedením Reinholda Weigela, kteří mu přednesli své obavy z možného obsazení Československem. Generál je opět ujistil, že k tomuto kroku Československo není oprávněno a že se osobně ve prospěch vesnic zasadí u Konference velvyslanců. Setkání se údajně mělo odehrát v přátelském duchu i navzdory okolnosti, že měl Le Rond za sebou mnohahodinovou cestu z Paříže.³¹

Mapa z 6. prosince 1922 zobrazuje katastry tří sporných obcí ve vztahu k přímce a katastru Stibořic, o něž Československo takéjevilo zájem. (AMZV)

29 ZA v Opavě, fond Reinhold Weigel, kart. 2, nenadepsáno, Aus Owschütz wird folgendes gemeldet.

30 Tamtéž, kart. 2, Abschrift: Protest von Gemeinde und Gut Sandau gegen die Einverleibung in den tschechoslowakischen Staat.

31 Tamtéž, kart. 9, Eine Deputation der Dörfer Haatsch, Owschütz und Sandau bei General le Rond.

Možnost připojení vesnic však neustále visela ve vzduchu. Na aktuálnosti získala v době, kdy Mezispojenecká plebiscitní komise předávala správu Horního Slezska Německé říši. V červenci 1922 proto ve všech třech vesnicích uspořádali hlasování, ve kterém se obyvatelé měli vyslovit, zda si přejí setrvat v Německu nebo připadnout k Československu. V Hatí hlasovalo z 937 oprávněných voličů 865 pro Německo, šest pro Československo a jeden hlas byl seznán jako neplatný. V Píšti se z 987 oprávněných voličů vyslovilo 936 pro Německo, 10 pro Československo a také zde se vyskytl jeden neplatný hlas. S nejdrtivější převahou dopadlo hlasování v Ovisištích, kde z 435 oprávněných připadlo 434 hlasů Německu. Soukromý plebiscit se konal také v osadě Neudörfel (dnes Nowa Wioska), kde ze 128 oprávněných obyvatel 105 osob dalo svůj hlas Německu, tři Československu a jeden hlasoval neplatně.³² O metodice a okolnostech tohoto neoficiálního plebiscitu nemáme bližší informace. Netřeba si dělat iluze o názorovém ukotvení tehdejších obyvatel, zároveň se ale nelze zcela spoléhat na hodnověrnost Weigelovy relace.

Jakmile zahájila svou činnost obnovená delimitační komise, nabralo úsilí zástupců vesnic na intenzitě. Vše opět organizoval Reinhold Weigel, jemuž můžeme připisat autorství řady dopisů a proklamací, a který především sbíral od spolupracovníků lokální zprávy a koordinoval zasílání protestů. Díky jeho úsilí disponovala německá diplomacie potřebnými informacemi. Zároveň nelze upřít, že bez jeho přičinění by se sotva dařilo vyvíjet mezinárodní tlak popsany na následujících řádcích.

Rozhodování delimitační komise

Hornoslezský plebiscit se konal v březnu 1921 a pro mnohé přinesl překvapivé výsledky. V celkovém úhrnu z něj vítězně vyšla Německá říše (707 tisíc hlasů oproti 479 tisícům hlasů pro Polsko). Protože se nenaplnila očekávání o polském vítězství, zaměřilo se řešení problému na rozdělení území mezi oba zainteresované státy. Francie přitom v maximální míře usilovala o to, aby co největší část rozvinutého průmyslu připadla Polsku.³³ Pro Československo to znamenalo, že v oblasti Hlučínska mělo do budoucna roli souseda plnit Německo. Za těchto okolností došlo také k obnovení delimitačních prací, jež byly ukončeny 15. prosince 1920.³⁴ Konference velvyslanců proto ve své rezoluci z 1. března 1922 vyzvala zainteresované státy, aby se stávající rozhraničovací komise rekonstituovala a provedla revizi státní hranice, „*přihlížejíc ku sdělením v té věci učiněným německou vládou, pokud je uzná oprávněnými*“.³⁵ Složení komise zůstalo téměř stejné; polského zástupce pochopitelně nahradil německý a na místě československého komisaře stanul sekční šéf z ministerstva veřejných prací Václav Roubík. Zahájení prací (ačkoliv bylo plánováno již na začátek června) se nicméně protáhlo až do podzimu, takže

32 Tamtéž, kart. 9, Haatsch – Owschütz – Sandau. Der Raub von Sandau.

33 Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika a problém rozhraničení Horního Slezska v roce 1921*, Slovanský přehled 1, 1992, s. 23.

34 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, čj. 1120 /XIIIa 1922.

35 Tamtéž, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Zpráva čsl. komisaře o stavu jednání na hranici čsl.-německé na Ratibořsku, s. 1.

v okamžiku odchodu mezinárodních jednotek z Horního Slezska musel končící předseda plebiscitní komise Le Rond vznést dotaz Konferenci velvyslanců, komu má nad obcemi Píšť, Hať a Ovsíště předat svrchovanost.³⁶ Československá strana (pokolikáté již?) zamýšlela obsazení těchto obcí (velitel opavské pěší divize údajně disponoval rozkazem) a ve stejné chvíli učinila Konferenci obdobný dotaz. Ta československému požadavku nevyhověla, ale naopak se vyslovila, že osud těchto obcí náleží do výhradní kompetence německo-československé delimitační komise a přidala výzvu, aby rozhraničovací práce co nejrychleji započaly.³⁷ Všechny obce tedy prozatím obsadily německé orgány, což na nejvyšší úrovni krátce mohlo vyvolat zdání, že se jedná o definitivní řešení. Čelní představitelé proněmecky orientovaného proudu však zůstávali ostražití a neustále vyvíjeli aktivity mající za cíl přesvědčit mocnosti o legitimitě svého stanoviska.

O přináležitosti jednotlivých obcí mělo rozhodnout hlasování jednotlivých členů delimitační komise. Proto oba zainteresované státy vyvinuly maximální úsilí, aby získaly ostatní komisaře na svou stranu. Československý státní zájem sledoval potvrzení již vytýčené hranice a ignorování německých připomínek. Protože se německý odpor předpokládal, připravil československý komisař dokonce strategii, jak mu čelit. Opřel se o znění nóty, jež komisi ukládala reagovat na případné námítky německé vlády. Domluvil se proto s francouzským předsedou, aby na první schůzi vydal prohlášení, že hranici není nutné revidovat. Pokud by německý komisař navrhoval nějaké změny, měly se opět řešit v kanceláři bez možnosti přezkoumávání terénu. Francouzský zástupce přislíbil, že se pokusí získat na svou stranu také anglického zástupce, který naznačoval určité sympatie Německu, ale především se zaručil tlačit na co nejrychlejší řešení.³⁸ Československý komisař měl takticky reagovat teprve na případné německé námítky pečlivě připravenými protiargumenty. Například, pokud by Němci použili etnografické důvody, měl kontrovat, že Československo ponechává na německé straně celou řadu *moravských* obcí. V nejhorším měl komisař žádat komisi, aby se nezaobírala jednostrannými požadavky, ale aby posoudila revizi hranice „ze stanoviska spravedlnosti a slušnosti.“³⁹

První schůze obnovené delimitační komise se oproti všem výhledům a urgencím odehrála teprve 31. října 1922 v Moravské Ostravě. Nový německý komisař Karl Georg von Treutler zde zcela zpochybnil dosavadní usnesení, poněvadž polský delegát již v komisi nefiguroval a on jakožto zástupce Německa se předchozích jednání nezúčastnil. Na základě této logiky měly být veškeré rozhraničovací práce započaty znovu. Dále vznesl ekonomický argument, že dotyčné tři obce jsou zcela závislé na Německu, kde jejich

36 Tamtéž, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, telegram legačního tajemníka Ivana Krna ze dne 22. června 1922 a čj. 775/1922.

37 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, Nóta konference velvyslanců ze dne 11. 7. 1922.

38 Tamtéž, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Zpráva čsl. komisaře o stavu jednání na hranici čsl.-německé na Ratibořsku z 24. května 1922.

39 Tamtéž, kart. 133 A, Zpráva čsl. komisaře o stavu jednání na hranici čsl.-německé na Ratibořsku, z 24. května 1922, s. 2.

obyvatelé využívají základní občanskou infrastrukturu. Závěrem von Treutler navrhnul uspořádat dotazníkové šetření podobné tomu, které bylo uspořádáno na německo-polské hranici. Československý komisař všechny námitky rozporoval a požádal o kodifikaci již delimitované hranice.⁴⁰ Na druhém sezení se členové komise usnesli, že vyhoví požadavku německého komisaře v tom směru, že spontánně navštíví dotyčné obce a položí náhodně potkaným osobám následující otázky:

- 1) *Jaké námitky máte proti již vymezené hranici. Vádí vám tato hranice a jak.*
- 2) *Kde berete pitnou vodu.*
- 3) *Jaké osvětlení máte.*
- 4) *Jakým způsobem odvodňujete pozemky.*
- 5) *Kde máte nemocnici, lékaře, lékárnu.*
- 6) *Kde máte školy, kostel.*
- 7) *Kam chodíte na týdenní trhy, který je váš roční trh.*
- 8) *Kam prodáváte vaše plodiny a výrobky a odkud berete předměty potřebné ku živobytí.*
- 9) *Jaké máte dělnictvo v obci, kam chodí pracovat a jaké následky by pro něho mělo připojení oněch obcí k Československu.*
- 10) *Co považujete za potřebné, aby se komise mimo výše uvedené otázky od Vás dozvěděla.⁴¹*

Přestože se posléze němečtí aktivisté obávali, že výsledný obraz nemohl být dostatečně reprezentativní – šetření se totiž konalo v podvečer během pracovního dne (kdy většina produktivních obyvatel údajně prodlévala v místech svého zaměstnání v Německu či Polsku),⁴² odpovídaly dotazované osoby ve všech obcích ve prospěch Německa. Každá druhá odpověď údajně zněla „nach Ratibor“ a podobně. Na desátou otázku mnozí odpovídali, že jsou německého smýšlení a že chtějí zůstat v Německu.⁴³

Takový výsledek pochopitelně výrazně podlomil československou pozici. Václav Roubík pak soukromě mluvil s jednotlivými komisaři, aby zjistil jejich názor. Japonský komisař se podíval, proč Československo vůbec požaduje připojení těchto obcí, když si to občané

40 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Zpráva československého komisaře v mezinárodní rozhraničovací komisi československo-německé pro úsek Hlučinský, s. 1–2.

41 Tamtéž, kart. 133 A, Zpráva československého komisaře v mezinárodní rozhraničovací komisi československo-německé pro úsek Hlučinský, s. 3.

42 ZA v Opavě, fond. Reinhold Weigel, kart. 9, Denkschrift, Haatsch, 26. November 1922, s. 1.

43 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Zpráva československého komisaře v mezinárodní rozhraničovací komisi československo-německé pro úsek Hlučinský, s. 4.

nepřejí. Nato mu Roubík vysvětlil vše potřebné – především že se obyvatelstvo nachází „pod německým terorem“ a je ovlivňováno silnou agitací. To údajně japonského delegáta uklidnilo, ale neprozradil, jak bude hlasovat. Italský zástupce si stěžoval na nastalou schizofrenní situaci, která jej přivedla do rozpaků. Proto se československého komisaře dotázal, zdali by mu nevadilo, kdyby se hlasování zdržel. Britský delegát se nevyslovil vůbec a francouzský předseda Uffler jako jediný prozradil, že bude hlasovat pro československý návrh, aby všechny tři obce zůstaly v československých hranicích. Za této situace hrozilo reálné nebezpečí, že záměr pro nedostatek hlasů neprojde. Podle důvěrných informací měl italský zástupce pokyny být vůči Německu extrémně opatrný a Angličan s Japoncem údajně měli hlasovat ve prospěch Německa, aby se pomstili Francouzům za jejich jednání v otázce maďarského města Salgótarján. Z toho důvodu předseda Uffler Václavu Roubíkovi navrhnul, aby učinil následující ústupek: kdyby se Německu nabídla osada Rakovec u Šilheřovic a ponechání Ovsíšť, pak by s vysokou pravděpodobností zbytek komise takový kompromis akceptoval.⁴⁴ Pro československou stranu to ovšem znamenalo, že delegáti Francie, Británie, Japonska a Itálie mohli společnými silami tento návrh hravě prosadit navzdory nesouhlasu obou zainteresovaných států. Speciálně kvůli této záležitosti se proto československý komisař ještě sešel se svým francouzským a italským protějškem v závěru listopadu v Brně, kde oba delegáti potvrdili svůj zájem na uzavření kompromisu. Z toho důvodu se Václav Roubík dotazoval ministerstva zahraničí, zda projevit dobrou vůli a rovněž hlasovat pro takový návrh.⁴⁵

Další schůze delimitační komise se uskutečnila 5. prosince rovněž v Moravské Ostravě. Její průběh nelze přesně rekonstruovat, neboť jediná zpráva líčí události nejednoznačně. Mohlo se to odehrát třeba takto:

Předseda ještě před započítím v kuloárech zopakoval znění kompromisního návrhu a upozornil československého komisaře, že když právě nyní padne definitivní verdikt, zamezí to německému delegátovi, aby ovlivňoval ostatní členy komise, kteří by případně mohli změnit názor v neprospěch Československa. Konkrétně britský zástupce se projevoval v tom duchu, že konečné usnesení by mělo padnout, jakmile budou vyvráceny všechny námitky ze strany Německa.⁴⁶ Také italský komisař apeloval, aby se Československo spokojilo se ztrátou Ovsíšť. Václav Roubík naproti tomu tlumočil názor slezského zemského prezidenta Šrámka, že takový ústupek by znamenal velkou ztrátu prestiže nejen na Hlučínsku, ale v celém Slezsku. Pokud by na něj Československo mělo přistoupit, pak jedině pod příslibem kompenzací. Za těchto okolností československý delegát prohlásil, že nemůže připustit odloučení Ovsíšť, ale že zároveň upozorňuje na „*nemožnou*“ hranici u Stibořic. Proto navrhnul, zdali by se nemohla v této věci vyrozumět Konference velvyslanců, která by případně mohla komisi zmocnit, aby se zabývala i touto

44 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Zpráva československého komisaře v mezinárodní rozhraničovací komisi československo-německé pro úsek Hlučínský, s. 4–5.

45 Tamtéž, s. 5.

46 Tamtéž, kart. 133 A, II. Zpráva československého komisaře pro stanovení státních hranic o stavu jednání v komisi čl. německé, s. 1.

obcí. Vůči tomu vyjádřil podplukovník Uffler silné pochybnosti. Nicméně připomněl, že německý komisař hodlá upozornit na katastrofální zásobovací situaci Ratiboře a předvést deputaci z ratibořského okresu požadující ponechání inkriminovaných vesnic v Německu. Za této situace by protahování Československu nic nepřineslo, proto chtěl znát Roubíkovo rozhodnutí, zda je připraven, aby bylo na této schůzi hlasováno. Československý komisař se v reakci na uvedené skutečnosti poradil se svými zástupci (jednalo se o Jaromíra Špačka a Viktora Dvorského) a poprosil předsedu komise, aby k hlasování nedošlo. Získaný čas hodlal využít k diplomatickému působení na jednotlivé členy komise, aby dodrželi svá původní stanoviska. Předseda komise tedy hlasování nakonec odložil a místo toho nastolil téma „*pozorování německé delegace ke zbývajícím částem hranice, která má být rozřešena*.“⁴⁷ Poté předložil německý komisař žádost obcí Sudice a Třebom, jež z většiny obývalo německojazyčné obyvatelstvo, aby byly odstoupeny Německu, protože jsou hospodářsky závislé na Ketři a Ratiboři. Sám příliš nevěřil úspěchu tohoto snažení, ale prosil, aby československý stát alespoň patřičně upravil náležitosti přeshraničního styku ve prospěch dotyčných obcí. Československý komisař okamžitě napadnul fakt, že jeho německý protějšek přijímá petice od občanů cizího státu, které nemá právo zastupovat. Na německé argumenty reagoval protinávrhem, aby došlo k připojení Stibořic, kudy vedly komunikace z obou obcí do Opavy, a tím že se celý problém vyřeší. To německého delegáta polekalo, takže nadhodil, že vezme své požadavky zpět, pokud svůj návrh odvolá i Roubík. Ten však na jeho přání nepřistoupil, ale naopak později prosil ministerstvo zahraničí, aby zajistilo u Konference velvyslanců pověření jednat také o osudu Stibořic. Dále požadoval, aby ministerstvo zákulisně působilo u jednotlivých velvyslanectví – „*by dohodou komisaři dostali instrukce, by vyměnili obec Ovsíště za obec Stibořice*.“⁴⁸ Zajímavé je, že ministerstvu také doporučil oslovit Berlín ve věci výměny Sudic a Třebomi za jiné moravské obce, čímž by se vyhovělo požadavkům Německa.

Ještě než došlo k dalšímu oficiálnímu setkání, sdělil japonský komisař francouzskému předsedovi, že změnil své stanovisko a nyní se domnívá, že by všechny tři obce měly zůstat v Německu. Stejný pohled na věc záhy formuloval také britský delegát. Podle Ufflerova názoru stála za náhlou změnou již zmíněná osobní msta a také snaha přinutit předsedu použít při hlasování jeho druhý hlas, což by německému komisaři umožnilo napadnout výsledek hlasování u Konference velvyslanců. Stejně dobře zde ale mohla sehrát svou roli britská strategie uplatňování kontinentální rovnováhy, stejně jako vyhodnocení situace na základě dosavadních empirických poznatků. Vzhledem k těmto okolnostem navrhnul Uffler Roubíkovi, aby se prozatím spokojil s odhlasováním přináležitosti Ovsíšť a Hati. Z jednoho britského dokumentu dokonce vyplývá, že mezi komisaři byla učiněna dohoda, aby Hat připadla Československu, zatímco Píšť s Ovsíštěmi měly zůstat v Německu. Nakonec se však o Píšti nehlasovalo, což britský delegát zdůvodnil klamavým postupem

47 V originále „Observations de la Délégation Allemande pour le reste de la frontière à étudier“.

48 AMZV, fond II, sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, II. Zpráva československého komisaře pro stanovení státních hranic o stavu jednání v komisi čsl. německé, s. 5.

francouzského předsedy komise (doslova jako „*process of lying*“).⁴⁹ Z dokumentu je také patrné, že zainteresované státy se o řadě interních jednání neměly dozvědět a že příslušné dokumenty měly být zničeny.

Hlasování o Píšti se francouzský podplukovník Uffler zkrátka pokoušel maximálně oddálit, protože očekával odvolání japonského zástupce a také chtěl docílit odvolání britského delegáta. Údajně na něj měl shromážděno několik obvinění z neseriózního a intrikářského jednání. Snad nejvíce mělo podplukovníka Ufflera rozčílit, když mu zástupci Velké Británie a Japonska den před sezením oznámili, že jsou ochotni přistoupit na rozdělení Píště hraniční čarou, ačkoliv museli dobře vědět, že to obec nenávratně poškodí. Na to měl francouzský předseda reagovat pohrůzkou složení svého mandátu.⁵⁰ Možná, že český i britský dokument pojednává o tomtéž. Dokud nebudou objeveny další prameny, musíme se spokojit s torzovitým kontextem. V každém případě se britský delegát cítil podveden. Chování francouzského předsedy naopak budí dojem, že se jednalo o promyšlenou strategii, jak uspokojit československé požadavky.

Za takového stavu věci přistoupil československý komisař na francouzský plán a 19. prosince tedy mohlo proběhnout jednání, na kterém se rozhodlo o přináležitosti Ovsíšť a Hati. Německý zástupce zde přednesl dvouhodinové expozé a přivedl deputace z dotyčných obcí, aby vyvrátil všechny československé námitky. Předseda nicméně prohlásil, že von Treutler nepředložil žádné nové důkazy, kterými by podložil požadavek německého státu, a nechal komisi hlasovat o následujících otázkách:

1. *Má-li hranice čsl.-německá vymezená roku 1920 podle severní hranice katastru obce Hatě zůstat v celém svém rozsahu nezměněna.*
2. *Je-li komise názoru, aby obec Ovsíště ponechána byla Německu a aby změna hranice proti oné, jak stanovena v roce 1920, stala se později na základě bližších studií v terénu.*⁵¹

V obou případech prošlo hlasování poměrem pět ku jedné, přičemž napoprvé stál v menšině německý zástupce a napodruhé československý. Německého komisaře takový výsledek evidentně překvapil, a proto ostatní ubezpečil, že jeho vláda podá protest u Konference velvyslanců. Také žádal po československém zástupci prohlášení, že občané Hati nebudou perzekvováni za to, že projevíli náchylnost německému národu.⁵²

49 Zpráva podplukovníka Careyho, C 10150 z 2. června 1923. Dostupné z: https://history-commons.net/artifacts/2585127/delimitation-of-german-czechoslovak-boundary-in-vicinity-of-ratibor/3607344/?fbclid=IwAR1UZNNaFeDIK74elP55Vkees5KiZ9K6Ih5PZsfaq_5uBiSemmbHRQ7GDWk [15. 4. 2023]. Srdečné díky patří Ondřeji Herudkovi za laskavé upozornění na tento dokument.

50 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, III. Zpráva čsl. komisaře pro stanovení stát. hranic o jednání delimitační komise čsl.-německé.

51 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, III. Zpráva čsl. komisaře pro stanovení stát. hranic o jednání delimitační komise čsl.-německé.

52 Roubíkova odpověď zněla, že to jednak nespadá do jeho pravomoci, ale především, že Československo je civilizovaným a právním státem, kde se nečiní rozdíly na základě třídy, národnosti nebo náboženství.

Po skončení schůze pak von Treutler Roubíkovi naznačil, že společná hranice vykazují řadu nedostatků, a proto má německá vláda zájem navázat bilaterální jednání. Vzájemně se tedy dohodli na tom, že každá strana za sebe vypracuje podklady a že se sejdou v lednu v Ratiboři. Na tomto základě Roubík požadoval po svých nadřízených instrukce, o kterých záležitostech je oprávněn jednat.⁵³ Československý vyslanec v Berlíně pak v tomto duchu hovořil s německým ministrem zahraničí, ale zjistil, že zvolená forma dohody by neprošla přes parlament.⁵⁴ Československo tedy požádalo Konferenci velvyslanců, aby rozšířila pravomoc delimitační komise na úsek hranice vůči německému okresu Hlubčice, ve kterém ležely Stibořice, a požadavku bylo vyhověno.⁵⁵

V návaznosti na rozhodnutí komise protestovala německá vláda u Konferencí velvyslanců jak ve věci připojení Hati, tak i proti rozšíření pravomoci jednat o přináležitosti Stibořic.⁵⁶ Ve snaze paralyzovat německý protest, zvažovalo ministerstvo zahraničí podat vlastní nesouhlas s přisouzením Ovsíšť Německu. Československé vyslanectví ve Francii, které o záměru bylo informováno, ovšem upozornilo, že by to nemělo žádný smysl, protože ze strany komise nedošlo k překročení pravomoci.⁵⁷ Samotné obyvatelé Hati ovšem výsledek jednání rozhořčil. Na protestní demonstraci se údajně mělo sejít okolo 2000 lidí, což ale představovalo daleko větší množství, než v obci žilo. Německý tisk psal o bezpráví, svévůli, a dokonce prohlásil, že se jedná o „*Vergewaltigung der treudeutschen Bevölkerung schlimmster Art.*“⁵⁸

Projednávání osudu Píště bylo takticky odloženo až na dobu, kdy komisi opustí japonský delegát, jenž se poslední dobou klonil na německou stranu. Stejnou pozici zastával i zástupce Británie, takže role pověstného jazýčku na vahách připadla italskému komisaři, který vnímal námitky německé strany vážně. Proto po československé vládě požadoval vysvětlení, jak hodlá řešit zaměstnanost, respektive přeshraniční pohyb dotyčných obyvatel, kteří doposud zcela volně docházeli do Německa ba i do Polska. Dále se zajímal o životní náklady v Československu, poněvadž podle německé argumentace měli dělníci s německými, popřípadě polskými platy na československé straně jen stěží vyjít. A konečně chtěl vědět, co bude s uloženými penězi v německých spořitelnách a jestli tedy bude připojení opravdu znamenat ekonomickou tragédii s ohledem na nízký kurz marky vůči koruně.⁵⁹

53 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, III. Zpráva čsl. komisaře pro stanovení stát. hranic o jednání delimitační komise čsl.-německé.

54 Tamtéž, kart. 133 A, Zpráva německého vyslance ministerstvu zahraničních věcí č. 340/23 ze dne 27. ledna 1923.

55 Tamtéž, kart. 133 A, čj.785/1923 Zpráva francouzského vyslance ministerstvu zahraničních věcí ze dne 1. února 1923.

56 AMZV, fond Mírová konference v Paříži, kart. 52, čj. 109/1923 K/Št, Přípis francouzského vyslance MZV z 5. ledna 1923.

57 Tamtéž, kart. 52, čj. 151/1923.

58 ZA v Opavě, fond Reinhold Weigel, kart. 5, Stürmische Kundgebung der gesamten Bevölkerung in Haatsch gegen die Zuteilung an die Tschechoslowakei, 21. 12. 1922.

59 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Dotaz Václava Roubíka ministerstvu zahraničních věcí ze dne 19. února 1923.

Je paradoxní, že to byl teprve italský podplukovník Pellicelli, kdo přiměl československou stranu, aby se začala seriózně zabývat německými námitkami. Na poradě stálé československé meziministerské komise pro věci hranic se totiž ukázalo, že některé resorty nedisponují potřebnými informacemi, ba dokonce že se problematikou vůbec nezaobíraly. Přitom Československo námitky Německa dlouho znalo a také vědělo, že jejich uspokojivé zodpovězení ovlivní nejen italského, ale také japonského a možná i britského delegáta. Navrhovaná řešení vzešlá z debaty měla často obecný a neurčitý charakter. Někdy se zakládala dokonce na pouhém přání. Například otázku zaměstnanosti chtěli příslušní úředníci řešit nabídnutím práce na území Československa. Jak toho docílit ovšem nevysvětlili. Zástupci ministerstva financí pro změnu nabídli diplomatické zabezpečení, že stát lidem rozhodně pomůže a ministerstvo je připraveno nést určité oběti. Zaklínali se, že pro konkrétní řešení potřebují znát podrobná data. Tím se ovšem pouze usvědčili z vlastní nedbalosti. Celkově z debaty žádné významnější konkrétní řešení nevzešlo, naopak na jejím základě začalo ministerstvo veřejných prací teprve shromažďovat nezbytné podklady!⁶⁰

Zatímco otázkou zaměstnanosti nebo pojištění se žádný úřad nezabýval, tak hromadění zásob v dotyčných obcích a nezbytnost jejich podchycení a proclení se stávalo předmětem agendy opakovaně – poprvé již lednu 1922.⁶¹ Běžnými dopady na životy obyčejných lidí se však příslušná ministerstva začala zabírat teprve v březnu 1923, tedy necelých 14 dní před vynesením definitivního rozhodnutí. Na ministerstvu veřejných prací konečně zjistili, kolik v Píšti žije obyvatel, kde a v jakém počtu jsou zaměstnáni, ale také kam ukládají peníze.⁶² Tyto údaje pak byly zaslány ostatním úřadům, aby na jejich základě vypracovaly příslušná opatření.

Ministerstvo financí navrhlo formu malého pohraničního styku bez nutnosti držení pasu. Dělníci by tedy i nadále mohli docházet za prací do Německa v okruhu 10 kilometrů, ale museli by se podrobit celní kontrole. U sebe by směli mít pouze podomácku připravené potraviny v přiměřeném množství a „*opotřebované řemeslnické náčiní*“ pro výkon práce. Přenášení zboží se povolovalo jen na celních komunikacích a z toho důvodu ministerstvo navrhlo zřídit v Píšti odbočku celního úřadu a prohlásit tamní silnici za podléhající clu. Jako úlevu navrhovalo zprostit donášené předměty do hodnoty 200 korun v rámci malého styku dovozního povolení. Také padl návrh, že úhradu drobných celních poplatků by mohl převzít stát jako projev dobré vůle. Jednotlivé resorty nicméně na hrazení této neplánované rozpočtové kapitoly nedisponovaly dostatečnými prostředky, takže není jasné, zda toto opatření vešlo v platnost. Otázka levnějšího pořizování zboží v Německu měla podle názoru ministerstva financí vzhledem ke stoupající inflaci brzy odpadnout. Záležitosti vkladů a pojištění naproti tomu vnímali úředníci jako poměrně komplikované, avšak projevíli víru v nalezení uspokojivého řešení. Koneckonců odkázali na dosavadní liberální

60 Tamtéž, kart. 133 A, Protokol o poradě stálé meziministerské komise z 1. března 1923.

61 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, čj. 8667 / 895 / 22. - IV. / 12.

62 Tamtéž, kart. 133 A, odpověď J. Rouska ministerstvu zahraničí na základě meziministerské porady, 2. března 1923.

postup při převzetí Valticka, Vitorazska a Hlučínska a nabyté zkušenosti, o něž by se dalo opřít.⁶³

Co se týče pracovních příležitostí, prohlásilo ministerstvo sociální péče, že i nadále očekává tendenci místních obyvatel hledat práci v Německu, kde by za nové situace možná mohli narazit na určitou nevoli ze strany zaměstnavatelů či odborů. V každém případě přislíbili, že využijí jakoukoliv vhodnou příležitost umístit obyvatele do ostravských podniků, případně na nouzové práce. Protože pracovní poptávka daleko převyšovala nabídku, garantovalo ministerstvo, že obyvatelé budou mít nárok na získání podpory v nezaměstnanosti, která v té době údajně měla již vyšší hodnotu než plná mzda v Německu. Sociální pojištění se doporučilo řešit na základě prováděcího opatření vydaného při převzetí Hlučínska.⁶⁴ Popsaná řešení podplukovníka Pellicelliho náležitě uspokojila, neboť svůj hlas nakonec československé straně přislíbil.

Poslední, dohromady páté, plenární zasedání se odehrálo 14. března 1923. Neznáme jeho přesný průběh, nicméně zde došlo k odhlasování přináležitosti Píště Československu a zároveň k odstoupení malé osady Rakovec mezi Šilheřovicemi a Rudyšvaldem Německu.⁶⁵ Poté předal předseda Uffler formální zmocnění k provedení „okupace“. Komise také rozhodla, že státní hranice v západní části Hlučínska povede po původní správní hranici mezi hlubčickým a ratibořským okresem, aniž by zde mělo dojít k nějaký významnějším změnám.⁶⁶ Tím definitivně padla možnost přičlenění stibořického výběžku. Československá strana musela mít výsledek dobře předjednaný, protože v té době již měla vypracovaný podrobný plán obsazení obcí Píště a Hati.

Veškeré pravomoci a rozhodování v tomto ohledu přešly na slezského zemského prezidenta. Josef Šrámek již 13. března uspořádal první poradu se všemi zainteresovanými složkami: velitelstvím opavské divize, Zemským četnickým velitelstvím pro Slezsko, Finančním ředitelstvím a opavským Ředitelstvím pošt a telegrafů. Rozhodlo se, že obsazení provedou oddíly četnictva, zatímco armádě zůstane pouze asistenční role, aby celá akce nebudila zdání skutečné okupace. Oddíly 8. pěší divize se tedy samotného aktu neměly zúčastnit, ale měly být v blízkosti připraveny zasáhnout, pokud by nastala mimořádná situace. Propozice ukládaly, že do vesnic vstoupí pouze četnictvo, finanční stráž a pověření státní úředníci, včetně pomocné síly k vylepování vyhlášek a dvou policejních agentů. Vyhledají důstojné místo, shromáždí občany a přečtou proklamaci. Mimořádná pozornost se věnovala odzbrojení obyvatelstva. Byla mu dána lhůta 24 hodin na odevzdání všech zbraní, výbušnin a nahromaděných zásob. Znění vyhlášek mělo být okamžitě vylepeno po vesnici. Plán počítal, že tou dobou dorazí další příslušníci

63 Tamtéž, kart. 133 A, přípis ministerstva financí ministerstvu zahraničí č. 27.535/439/23/19 ze dne 6. března 1923.

64 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, přípis ministerstva sociální péče ministerstvu zahraničí č. 1927./D.–1923 ze dne 7. března 1923.

65 Do té doby byl Rakovec součástí Šilheřovic, ležel však na samé státní hranici a volně přecházel v sousední Rudyšvald.

66 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, zpráva Václava Roubíka ministerstvu zahraničí ze dne 16. března 1923.

četnictva, kteří ve dvoučlenných hlídkách zahájí střežení hranice. Hlavnímu oddílu četnictva náležela úloha vyhledat a obsadit poštovní úřad, obecní dům, školu, celní úřad a další významné veřejné instituce. Představitelé okresní politické správy dostali za úkol rozpustit stávající zastupitelstva a ponechat dosavadní starosty ve funkcích coby vládní komisaře. Jejich povinností pak bude se stánými úředníky obec obejít a přesvědčit se „o bezvadnosti celního a policejního uzavření“. V obcích se ihned zřídí provizorní četnické stanice, jež zahájí pátrací a hlídkovou službu, v Píšti pak bude zavedena celní expozitura a v Hati celní úřad. Zvláštní význam kladl prezident Šrámek na vyhledání a zajištění školních katalogů, které měly prokázat legitimitu celé akce. Do katalogů se totiž zaznamenával počet dětí a jejich mateřská řeč. Mělo se zabránit tomu, aby nedošlo ze strany německých učitelů k jejich odcizení.⁶⁷ Školní vyučování se plánovalo na dobu dvou týdnů přerušit, aby mezitím mohlo dojít k výměně pedagogů. Dosavadní učitelé si mohli podat žádost o převzetí do státních služeb, museli však prokázat znalost jazyka. Již dříve se na Hlučínsku ukázalo, že ne všichni kantoři projeví ochotu sloužit Československu, ale především často nebyli shledáni dostatečně způsobilými, ať již z důvodu loajality nebo znalosti českého pravopisu.⁶⁸

Všem úředníkům i příslušníkům bezpečnostních sborů kladl Šrámek na srdce, aby vystupovali vážně, důstojně a ostražitě. „*Všichni státní funkcionáři jsou povinni nejenom nevyhýbati se styku s obecnstvem, nýbrž styk ten dokonce vyhledávati a při tom vybraným taktem a přívětivostí napomáhati klidné asimilaci obyvatelstva.*“⁶⁹ Mělo být prověřeno smýšlení významných osobností a vytipování vhodní kandidáti do obecních správních komisí. Případné protesty místních, k nimž by mohlo dojít, měly být „*důstojně odmítnuty*“. Na následující den po obsazení se v brzkých ranních hodinách plánovalo zahájení domovních prohlídek. „*Po celou dobu prohlídek zůstane území obou obcí obklíčeno četnickými a finančními hlídkami, takže bude po celou tu dobu úplně uzavřeno.*“⁷⁰

Obsazení

V předvečer plánovaného převzetí obcí, opustily Hat' i Píšť příslušníci *Selbstschutzu*. Podle důvěryhodných svědků měli jen z Píště odvést tři kulometry, větší množství pušek a neuvěřitelné čtyři tuny munice. V pátek 16. března se již před šestou hodinou ranní na benešovském náměstí shromáždil oddíl, který měl obsadit Píšť. Z Hlučina ve stejnou dobu vyrazil proud četnictva a vojska směrem na Hat'. Tomuto oddílu byla přisouzena větší důležitost, neboť právě v jeho řadách se nacházeli všichni významní představitelé ozbrojené moci i politické správy. Asistenčnímu oddílu velel sám velitel opavské divize generál Jindřich Hanák, četnictvo měl na povel okresní velitel Čeněk Skrbek. V čele oddílu kráčel okresní komisař Jaromír Fürst v doprovodu okresního hejtmana Františka Cichry,

67 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, dispozice pro převzetí

68 ZAO, fond Zplnomocněný komisař, kart. 17, 18, 27, passim.

69 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, dispozice pro převzetí, s. 6.

70 Tamtéž.

poslance Josefa Davida, soudce okresního soudu Karla Kyase a několika dalších vyšších úředníků.⁷¹

Podle německých zpráv, měl vojenský doprovod haťské skupiny sestávat z pěti pěších rot, jezdecké eskadrony, dělostřelecké baterie, obrněného vozidla, šesti kulometů a několika minometů. Píšťský proud údajně tvořily dvě pěší roty a jedna eskadrona za podpory několika kulometů. Armáda měla kontrolovat dění v obcích z okolních kopců a jistit úspěch obsazení pro případ nenadálých událostí.⁷² Německé hlášení je podle očekávání nadsazené, zejména co se týče dělostřelctva a nasazení obrněného automobilu. Armádní prameny, které však byly vypracovány až tři roky po událostech, hovoří toliko o dvou pěších rotách posílených pro každou vesnici o čtu těžkých kulometů a horského dělostřelctva. Jako mobilní prvek byla nasazena jezdecká eskadrona, která v obcích zůstala až do 19. března.⁷³ Zvolená taktika nicméně připomíná okupaci ve válečném stavu. Pokud německé prameny nepřehánějí, pak československá strana nechtěla ponechat nic náhodě a byla připravena v případě propuknutí odporu vesnice ostřelovat. To by ovšem znamenalo (pokud takovou možnost připustíme) skutečný masakr. Na jednu stranu zde existovala snaha potlačit přítomnost armády, aby nevysílala špatné signály veřejnosti, na druhou stranu bylo vojenské zajištění zjevně nepřiměřené.

Když se hlavní proud představitelů nové státní moci přiblížil, probíhal v Hati právě pohřeb, takže četníci ani nemuseli složitě svolávat obyvatelstvo, neboť to právě opouštělo hřbitov. Haťský rodák Arnošt Bindač tyto chvíle popsal ve svých vzpomínkách: *„Pohřbívali jsme pana Hrušku. Já u toho ministroval. Když jsme na hřbitově končili obřad pohřbívání, poukázal kdosi směrem na Štipky. Tam se pohyboval zástup lidí, zčásti na koních, zčásti pěšky. Bylo to vojsko. O tom nebylo pochybností. „To sum Čechy!“, prohodil kdosi. Překvapení nebylo tak velké. Vždyť každý věděl, že se již dávno jednalo o připojení obce k Československé republice. Ze sakristie i z kostela běželi lidé o závod ke křížovatce Štipky – Panský dvůr. Kolona, která přicházela od Štipek, se zastavila na začátku obce a začala obsazovat Panský dvůr. Ke dvoru se seběhlo hodně zvědavců, zejména nezaměstnaných mužů, kteří nebyli skoupí na moudré komentáře. Ti „nejmoudřejší“ významně kývali hlavami a šeptem sdělovali: „Šak uni tu dluho ně bydum!“⁷⁴*

Oddíl došel až ke kostelu, kde doktor Fürst přečetl oficiální proklamaci. Obyvatelům bylo sděleno, že se nyní stali československými občany se všemi právy a povinnostmi a že se vrací do svého původního státu, kam jako příslušníci českého národa (na základě „své krve a zděděné řeči“) patří. Proklamace obsahovala všechny nezbytné náležitosti. Její závěr se pak nesl v duchu přátelského, ale zároveň nekompromisního paternalismu: *„Ujímaje se úřadu svého jako splnomocněný komisař, posílám Vám, nejmladším to*

71 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Převzetí delimitační komisí Československé republiky přiřčených obcí Píště a Hatě na Hlučínsku, s. 4.

72 ZA v Opavě, fond. Reinhold Weigel, kart. 9, Im Anschluss an der Bericht von 15. d. Mts. No 341/23.

73 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, fond Zemské vojenské velitelství Brno 1918–1939, sign. I 2/1 2, Čj. 7218/2 zprav.

74 Vilém PLAČEK – Pavel KOTLÁŘ, *Přehled dějin obce Hať 1250–2000*, Hať 2000, s. 126.

občanům naší republiky svůj srdečný pozdrav, zvu Vás ku přátelské spolupráci pro dobro a rozkvět Vašich dědin a doufám, že bez rozdílu národnosti, stavu a náboženství postavíte se loyálně na půdu nového svého státu, jenž bude i ve Vašich obcích právo a spravedlnost hájiti a o Vaše blaho pečovat. Proti těm, kteří by snad naproti našemu státu nepřátelsky jednali anebo veřejný klid a nepořádek chtěli rušiti, zakročí se vší spravedlivou přísností. Doufám však, že osob takových mezi Vámi není, a že osvědčíte svou pověst jako lid rozšafný, pracovitý a pořádku milovný.“⁷⁵ Jak je z dikce evidentní, četlo se prohlášení jménem komisaře Josefa Šrámka, což způsobilo, že si obyvatelé obou vesnic mysleli, že zemský prezident se obsazování zúčastnil osobně.⁷⁶

Po přečtení proklamace se ozval jeden člověk, zda by nemohla být oznámena také v němčině. „Dotyčný občan se však uspokojil byv napomenut komisařem.“⁷⁷ Slavnostní akt byl zakončen vztyčením státní vlajky na školní budově. Dosavadní starosta Josef Siara „ochotně“ složil slib československé republiky a stal se vládním komisařem. Podle hlášení zemského prezidenta Šrámka, který však osobně dorazil až později, se „celý okupační výkon odehrál důstojně v úplném klidu za přítomnosti místního obyvatelstva, jež sledovalo události se zájmem nám úplně příznivým.“⁷⁸

Do Píště dorazil „okupační oddíl“ o půl deváté ve směru od Závady. „Během pochodu bylo pozorovati, že obyvatelstvo chovalo se z počátku nedůvěřivě a rezervovaně, leč sem a tam bylo slyšeti projevy sympatie jako »Vítáme Vás srdečně...., apod. « osoby zdravící byly většinou starší, mládež však škole odrostlá a zpracovaná něm. agitátory, chovala se pasivně a i ušklíhavě,“⁷⁹ stálo v hlášení o provedení obsazení. Školní kronikář, který však stěžejší mohl být přítomen, vylíčil tutéž situaci následovně: „Obyvatelstvo bylo velmi zvídavo, jak si bude čsl. vojsko, o němž kolovalo tolik nespravedlivých zpráv šířených německými agitátory, počínati.“⁸⁰ Je zajímavé, že i přes snahu nebudit dojem vojenského obsazení, vnímali občané uniformované četníky jednoduše jako příslušníky armády. Průvod se zastavil za kostelem před hřbitovni branou. Starosta Josef Horák svolal obyvatele, kterých se sešlo asi 200, a zástupce okresní politické správy František Kubánek přečetl proklamaci. Podle německého hlášení měla být slavnostní řeč spontánně přerušena ve chvíli, kdy se hovořilo o školství, výkřikem: „wir sind mit dem bisherigen Unterricht wohl zufrieden gewesen und brauchen euren nicht.“⁸¹ Následně bylo přerušeno vyučování, děti odešly domů a ve školní budově se sešlo zastupitelstvo, aby si vyslechlo nařízení o svém rozpuštění. Také zde se dosavadní starosta stal vládním komisařem. Následovalo převzetí úřadů,

75 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, proklamace občanům Hati a Píště.

76 Omyl dobře vyplývá z německého hlášení, které udává Šrámkovu přítomnost v Píšti.

77 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Převzetí delimitační komisí Československé republiky přírčených obcí Píště a Hatě na Hlučínsku, s. 5.

78 Tamtéž.

79 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Převzetí delimitační komisí Československé republiky přírčených obcí Píště a Hatě na Hlučínsku, s. 2.

80 SOKa Opava, fond Základní mateřská škola Píšť, Kronika měšťanské školy.

81 ZA v Opavě, fond Reinhold Weigel, kart. 9, Im Anschluss an den Bericht von 15. d. Mts. No 341/23.

vylepení vyhlášek a vyvěšení státní vlajky. Je zajímavé, že v Píšti zůstal pruský četník a pět celníků, kteří od svých nadřízených nedostali žádné instrukce. Bylo jim proto zakázáno pohybovat se po obci v německých uniformách. Ještě před polednem dorazil do Píště i Hati sám zemský prezident Šrámek, aby osobně zkontroloval průběh akce. Odpoledne dostaly vojenské asistenční oddíly rozkaz opustit svá stanoviště v kopcích nad obcí a odtáhnout do Bohuslavic.⁸²

Po zveřejnění vyhlášek začali obyvatelé odevzdávat své zbraně. Zatímco v Píšti odevzdali asi 15 kusů, tak v Hati se mělo nashromáždit neuvěřitelných 250 loveckých pušek! Jedinou vojenskou pušku pak našli odhozenou v příkopě. Samotné domovní prohlídky odhalily již jen nepatrný počet nelegálních zbraní.⁸³ Určitá nejasnost panuje ohledně plošného charakteru kontrol. Zdá se, že dům od domu bylo vyhledáváno pouze zakázané zboží, zatímco přítomnost zbraní měla být ověřována pouze v domácnostech podezřelých občanů, jak se o tom zmiňuje hlášení z Píště. Obce se v každém případě nacházely ve stavu celní výluky, protože se předpokládalo, že místní obchodníci nahromadili zásoby, aby je pak mohli výhodně a bez proclení prodat. Kontroly nicméně prokázaly, že k ničemu takovému nedošlo. Šrámek to vysvětloval zásahem německých úřadů, jež měly nechat zásoby odvézt. Vzhledem k chabému výsledku prohlídek a s ohledem na veřejné mínění navrhnul zemský prezident zrušení výluky a propuštění zabaveného zboží do volného oběhu. Netýkalo se to však zboží, na něž byl uvalen celní monopol jako např. tabákové výrobky, sacharin, sůl či střelný prach. Ke zrušení výluky ovšem došlo až 26. března 1923, což znamená, že do té doby probíhaly na všech výjezdech z vesnice, ať přes hranici nebo do vnitrozemí, celní kontroly.⁸⁴ Takové opatření vysílalo dvojí poselství. Na obyvatelstvo muselo působit despoticky, když nový stát nejprve narušil jejich soukromí a na dobu 20 dnů obec vůči všem světovým stranám izoloval. Také symbolický význam celní výluky je nezanedbatelný. Státní moc dala jasně najevo, že upřednostňuje pochybný finanční zájem před právy jednotlivce, veřejným míněním a spokojeností občanů.

Určité pochybnosti o demokratickém charakteru Československa mohla vzbuzovat již samotná proklamace slezského zemského prezidenta: „*Dle platných předpisů připadá mně jako splnomocněnému komisaři republiky Československé pro Ratibořsko též správa Vašich obcí a jsem oprávněn, jménem vlády republiky Československé, opatřovati, co ku udržení pořádku, konsolidování poměrů a ku zabezpečení řádného státního života je zapotřebí. [...] Bud'te vítáni v nové vlasti, která Vám s důvěrou a se srdečným přátelstvím vychází vstříc!*“⁸⁵ Josef Šrámek zde otevřeně deklaroval, že disponuje pravomocemi skutečného gubernátora a nebude se ostýchat je uplatnit. Sami občané se o tom ostatně již záhy mohli přesvědčit. Koloniální nádech připojení dvou obcí se v tomto neprojevil pouze v diskurzivní rovině,

82 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Převzetí delimitační komisí Československé republiky přiřčených obcí Píště a Hatě na Hlučínsku, s. 2–3.

83 Tamtéž, s. 2–5.

84 AMZV, fond II. sekce 1918–1939, III. řada, kart. 133 A, Přípis ministerstva financí prezidiu ministerské rady ze dne 27. března 1923.

85 Tamtéž, proklamace občanům Hati a Píště.

ale díky řadě despotických opatření zplnomocněného komisaře se nakonec propsal i do praxe. Josef Šrámek také musel dobře vědět, co si lidé o celém připojení mysleli. Byl tedy dovětek o přátelském vyhovění projevem cynismu, nebo naopak hlubokého paternalismu, který hodlal prosazovat „dobro“ občanů i navzdory jejich vůli?

Epilog

Skutečnou radost z připojení obcí mohly mít snad jen školní děti, kterým na dobu 14 dnů nastaly mimořádné prázdniny. Půl roku poté proběhly na Hlučínsku první komunální volby. V Píšti zvítězily německé partaje jen nepatrnou většinou nad českými. Úředníkům se zdál takový výsledek nežádoucí, a tak byl anulován. Nově vyhlášené volby ovšem dopadly pro československé strany mnohem hůře. Paradoxní situace nastala v Hatí, kde vůbec nebyla postavena německá kandidátka. Přitom pouhý rok dělil tyto komunální volby od horečnatých protestů, demonstrací a vytrhávání hraničních kamenů. Dvě spřízněné obce tak na prahu nové éry stanuly s diametrálně odlišným politickým zastoupením.⁸⁶

Připojení obcí přineslo spoustu nezamýšlených důsledků. Shodou okolností v nich žil určitý počet optantů z Hlučínska, kteří se sem v letech 1921–1922 přestěhovali, aby mohli i nadále žít v Německu, ovšem nedaleko svých původních domovů. Tito lidé se již podruhé ocitli proti své vůli na území Československa a zdá se pravděpodobným, že museli své bydliště „opět“ posunout. Naopak se ulevilo věřícím z Darkovic, kteří spadali pod haťskou farnost. Již nemuseli navštěvovat bohoslužby v zahraničí a také jim odpadly starosti s pořizováním nejruznějších svátostí. Naproti tomu farnost v Píšti přišla o své filiálky v Boleslavi a Ovsíštích, kde nová situace podnítila vznik samostatných farností. Rozdělení území ovšem výrazně zkomplikovalo život všem zdejším obyvatelům, protože církevní i civilní matriky se vedly v Píšti. Pokud si obyvatelé Ovsíšť a Boleslavi chtěli nechat vyhotovit opis rodného nebo oddacího listu, museli se obrátit na československé úřady.

Státu vznikla v souvislosti s územním ziskem také řada břemen. Když pomíneme nemalé výdaje na činnost delimitačních prací, pak musíme vzít v potaz pokrytí úřednických a učitelských míst, včetně mandatorních nákladů s nimi spojených. Jako další naléhavost vyvstala potřeba oprav, respektive vybudování veřejné infrastruktury (školy, četnické stanice, celnice). V havarijním stavu se nacházely silniční mosty, jež musela okresní silniční správa nechat bezodkladně opravit. Stejně tak byly zpevněny položením nového svršku zdejší komunikace.⁸⁷ V následujících letech také stát nechal vybudovat zcela novou zpevněnou silnici z Píště do Hlučina, protože došlo k přeorientování dosavadních dopravních směrů. Do budoucna by tedy jistě bylo zajímavé zkusit propočítat, kolik peněz nakonec rozšíření svého území státní kasu stálo.

⁸⁶ Jiří NEMINÁŘ, *90. let od připojení Hatí a Píště k ČSR*, Hlučínsko 1, 2013, s. 14–16.

⁸⁷ ZA v Opavě, fond Zplnomocněný komisař pro Ratibořsko, kart. 38, č. 99 Převzetí nových silnic v obvodu Píšť a Hať, passim.

Becoming Part of Czechoslovakia, 100 Years since the Annexation of Hat' and Pišt'
(Summary)

The Treaty of Versailles granted the Czechoslovak Republic a strip of territory to the south of the line connecting the towns of Kietrz and Bohumín. Thanks to this, the Hlučín region was created in 1920. The establishment of the definitive border was entrusted to the international delimitation commission, which decided that the municipalities of Pišt', Hat' and Ovsišť intersected by the line would also belong to Czechoslovakia. The annexation of the municipalities was supposed to take place only after the Upper Silesian plebiscite, in which, however, contrary to expectations, Germany won. For that reason, in 1922, new international negotiations took place on the affiliation of the municipalities in question. Germany wanted to keep all the villages on its territory, and Czechoslovakia, on the contrary, sought to annex them. For that reason, France proposed a compromise solution by leaving Ovsišť with Germany and annexing Hat' and Pišt', which, in the end, turned out to be acceptable. The current course of the border is, therefore, the result of a diplomatic compromise arising from a stalemate.

Already during the negotiations, it became clear that the Czechoslovak state was not at all concerned with the welfare of its future citizens, but with the mere expansion of the state territory. After the annexation of the villages, the state power began to behave as if they were a conquered territory. It conducted house searches to find a dubious and ultimately marginal amount of supplies and weapons. It imposed a three-week customs embargo on the villages, during which their inhabitants were subjected to absurd checks on all access roads. The annexation of Pišt' and Hat' to Czechoslovakia and the simultaneous retention of Ovsišť by Germany brought a strong experimental element into the process of forming state borders. While the inhabitants of the former villages gradually accepted the Czech identity in the following decades and, with regard to the generational change, accepted the status quo, the inhabitants of Ovsišť awaited the shifting of the borders and joining Poland after the World War II. The destinies of the local people thus developed in completely different directions during the twentieth century.

PhDr. Jiří Neminář
Doktorand Ostravské univerzity
neminar@muzeum-hlucinska.cz